

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Lekfulla möten och allvarsamma speglingar.

Wall, Tora

Published in:
Budkavlen

Published: 01/01/2018

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Wall, T. (2018). Lekfulla möten och allvarsamma speglingar. Stämning och kontrast i Trolska skogen. *Budkavlen*, 97, 67–84. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020100882940>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

TORA WALL

Lekfulla möten och allvarsamma speglingar

Stämning och kontrast i Trolska skogen

Ta med hela familjen på ett skogsäventyr i Trolska Skogen. Här upplever du sagan på egen hand i din egen takt. Vindlande stigar tar dig till gästfria tomtar och rakt in i trollfamiljens boning. Som besökare i Trolska skogen får du en spännande uppgift att lösa. (Trolska skogens facebookside, citat 1.)

Besöksmålet Trolska skogen ligger i Mellanfjärden, ett litet kustsamarhålle i Hälsingland, söder om Sundsvall och norr om Hudiksvall. Dit kommer barnfamiljer för att uppleva sagoäventyr inspirerade av folklore och för att möta folktrons väsen.

Upplevelseattraktioner som denna är utformade för att vara lockande, roliga och spännande och de har barnfamiljer som främsta målgrupp. Som en etablerad gren inom turistnäringen är de ett välkänt och återkommande inslag i många barnfamiljers fritidsliv (Hanefors & Mossberg 2007; Mossberg 2015; Jonsson 2010). Turism som fenomen och turism ur ekonomisk synvinkel har utforskats inom olika akademiska områden (se exempelvis Aronsson 2004; Löfgren

1990; Klintberg 1996; Gavin & Phipps 2005; Pine & Gilmore 2011; Sjöholm 2011), men anläggningar som Trolska skogen, som riktar sig specifikt till barn och är byggda kring folklore, har inte fått lika mycket uppmärksamhet.

Artikeln bygger på materialet till mitt avhandlingsprojekt ”Trolska skogen: narrativ och nutida föreställningsvärld inom turismens ramar”. Det består i sin helhet av deltagarobservationer och intervjuer gjorda under arton fältarbeten som utfördes mellan 2012 och 2017. De flesta fältarbeten tog plats i Trolska skogen, men jag har också besökt Tomteland (ett sagoäventyrsland i Dalarna) och andra platser med liknande verksamhet såsom sago/sägenvandringar, spökvandringar och jultomteverkstäder. Att studera en avgränsad plats eller företeelse är en vanlig metod inom folkloristisk och etnologisk forskning och den ger möjlighet till fördjupad analys av dess olika lager (jämför exempelvis med Lotten Gustafssons [2002] avhandling om medeltidsveckan i Visby).

Under fältarbetena har jag studerat olika aspekter av Trolska skogen. Miljöer, performans, narrativ och förmedlande texter som tillsammans bildar den helhet som besökarna upplever. Mitt första intryck av Trolska skogen, om jag skulle formulera det i några få ord, var att det är en lekfull och stämningsfylld plats. Under de fältarbeten som sedan följde, och analysen av materialet som så småningom tog vid, var detta första intryck inte något som jag reflekterade särskilt mycket över. Men när jag började fundera på temat under ytan, slog det mig att det kunde vara något att utforska närmare. Jag bestämde mig därför för att utgå ifrån tesen att det bakom det underhållande och humoristiska i Trolska skogen döljs något djupare men att den lekfulla ytan förvillar betraktaren och gör det lätt att förbise speglingar av föreställningar och kulturyttringar som göms strax under den.

Artikelns första syfte är därför att tränga under ytan på Trolska skogen som företeelse, för att undersöka vilka föreställningar som finns under det omedelbara intrycket, och lyfta dessa för närmare granskning. Jag utgår från det lekfulla – som i Svenska Akademiens Ordbok definieras som något eller någon som gärna leker och

skämtar, är glad, uppsluppen, munter – och sätter det i kontrast till det allvarliga, som en kulturanalytisk strategi för att bryta hemma-blindheten och se även det som på ytan kan tyckas självklart med nya ögon (Ehn & Löfgren 2012:31).

Artikelns andra syfte är att utforska Trolska skogens olika stämningar för att analysera hur de uppstår och vilken betydelse de har för Trolska skogen som plats och berättelse. Hur skapas stämningarna? Vad berättar de? Stämningen på en plats rymmer mycket: genom den förmedlas intryck och associationer som vi påverkas av, men inte alltid medvetet lägger märke till. Som företeelse är stämning svår att sätta ord på, och som underlag för kulturanalys problematisk att göra begriplig och handfast. Stämning är dessutom en individuell upplevelse, en känsla som föds i mötet med objektet (Ahmed 2004). Två personer kan vara på samma plats, vid samma tidpunkt och ändå uppleva stämningen där på helt olika sätt.

En text som den här skrivs alltid, som jag ser det, åtminstone delvis ur ett autoetnografiskt perspektiv. Det är till viss del min upplevelse av stämningarna i Trolska skogen under fältarbetena som ligger till grund för texten. Samtidigt har min intension under fältarbetena varit att se bortom min egen upplevelse, att genom att iaktta, lyssna och prata med besökarna få en bild av deras upplevelser av platser, väsen och äventyr.

För att göra stämningarnas betydelse i Trolska skogen gripbar använder jag mig av Billy Ehns och Orvar Löfgrens tankar kring stämning som analytiskt verktyg. I sin studie av stämningen på en järnvägsstation väver de samman teorier kring hur upplevelser av olika stämningar och atmosfärer medvetet skapas eller uppstår i samspel mellan en miljö och människorna som vistas i den. Begreppsverktygen rekvisita och rytm hjälper dem att etnografiskt observera stationen som en scen för vardagsdramatik (Ehn & Löfgren 2012:64), ett verktyg som jag finner intressant att applicera på mitt eget material. Jag tar vidare fasta på deras bruk av arkitekturfilosofen Gernot Böhmes tankar kring hur atmosfärer skapas i byggda miljöer. Böhme är speciellt intresserad, skriver Ehn & Löfgren, av hur ljud, ljus, rymd, doft och färg tillsammans skapar olika

stämningar (2012:64–65). I denna artikel ska således stämningen analyseras genom att studera hur ovanstående sinnesintryck smälter samman och formar en upplevelse i Trolska skogen. Begreppen rytm och rekvisita används som stödverktyg för att observera samspelen mellan platsen, objekten och människorna i rörelse.

Trolska skogen som besöksmål

Trolska skogen som besöksmål vänder sig främst till familjer med barn i åldrarna 2–9 år, men där arrangeras ibland också evenemang som riktar sig till vuxna. Verksamheten har ett nära samarbete med Mellanfjärdens hotell med restaurangen Sjömärket samt Mellanfjärdens teater och ingår genom detta i ett större turistsammanhang. Drivkraften bakom Trolska skogen är delvis ekonomisk med en ambition om att skapa arbetstillfällen i bygden, men det finns också en ideell förening knuten till Trolska skogen som arbetar för en levande glesbygd och för att sprida kunskap om skogen samt om äldre tiders folketro.

Tanken bakom verksamheten formuleras så här på hemsidan:

Idag står Trolska Skogen på två ben – det ideella där vi fortsätter kurser, där vi tar hand om skogen och det vi tillsammans byggt upp och där vi utvecklar arbetet med barn och ungdom. Det andra benet är den ekonomiska föreningen där vi arbetar med driften och anställningar av sommarens och julens personal samt utvecklingsfrågor. Slutmålet är att alltsammans ska bli en stiftelse som fortsätter att verka för barn och ungdom och föra berättelser om skogen, folketro och natur vidare så att alla som gett in kraft och möjligheter i Trolska Skogen har gjort det för generationer framåt. (Trolska skogens hemsida, citat 1.)

När besökarna kommer till Trolska skogen får barnen ett uppdrag som ska lösas på vägen. Äventyret förs framåt i möten med skogens väsen, vilka är inspirerade av äldre folketro och nutida populärkultur.

Sommaräventyret i Trolska Skogen är en teaterupplevelse för hela familjen där ni besökare promenerar i er egen takt och möter skogens olika väsen. Troll, Älvor, Tomtar, Småfolk en (förhoppningsvis) sovande Drake, Filijokus, Aska Etter och många många fler hittar ni i sommarens nya äventyr. (Trolska skogens hemsida, citat 2.)

Varje säsong har ett nytt äventyr och miljöerna förändras från säsong till säsong, även om den grundläggande uppbyggnaden är densamma. Äventyrsstigen har fasta platser, knutna till särskilda karaktärer men också utrymme för tillfälligt gästande väsen. På dessa platser spelas scener upp som ramar in äventyret. Scenerna följer ett grundmanus men skådespelarna improviserar och interagerar också med besökarna, vilket gör barnen delaktiga i det som händer.

Besökarna kommer först till entrébyggnaden. Det är ett iögonenfallande hus klädd med en fasad av runda, obarkade trästavar staplade med ändsidan utåt, som för tankarna till en vedstapel. Därinne finns en liten butik där man kan handla böcker om folktro, enkla leksaker som klippdockor och pussel med motiv från Trolska skogen, presentpåsar med te och kaffe, festis och glass med mera. Där finns också fåtöljer att slå sig ner i och en kamin att värma sig vid i väntan på att äventyret ska ta sin början. I entréhuset betalar man sin biljett och barnen får en karta som visar vilken väg besökarna ska ta genom skogen.

Vandringen genom skogen: platser och väsen

Äventyrets början: Utanför entréhuset finns en skylt med texten ”Mot äventyret. Följ grusvägen och var uppmärksam”. Någonstans alldeles i början av vägen sker det första mötet med skogens invånare. Ofta är det fen Gull-Fina eller hennes bror Silverstrå, två av Trolska skogens återkommande karaktärer. Deras föräldrar är träd och feerna är därmed födda ur skogen själv. Av dem får besö-

Trollkarlen Filijokus visar trollkonster utanför sitt hus.
Foto: Patric Karlsson.

karna veta att det finns ett problem i Trolska skogen, en fara som hotar och ett uppdrag som måste utföras för att rädda skogen och dess invånare. Skogsvarelsen ber om hjälp från besökarna, särskilt från barnen, men vågar inte själva följa med på äventyret. Gruppen skickas sedan vidare mot trollkarlen Filijokus hus, som ligger en bit bort längs med vägen.

Trollkarlen Filijokus: Filijokus är en trollkarl som älskar att dricka kaffe, men inte är särskilt bra på att trollo. Han är klädd i kläder med färgglada detaljer och blir alltid glad för besök. Hans hus är litet och allt på det är snett och vint. Det ser hemtrevligt ut, med kaffepanna och ett diskställ med kaffekoppar på utsidan. Barnen kan få kika in genom den smala dörren i ett väldigt litet rum som knappt går att vända sig i. Är det verkligen så litet, frågar man sig, eller är det större på insidan än på utsidan? Trollkarlen pratar med barnen om äventyret och deras uppdrag och visar trollerikonster. Sedan fortsätter vandringen fram till en träspång, som viker in bland träden medan grusvägen fortsätter rakt fram.

Småfolket: Spången är upphöjd en bit från marken och omgiven av träd. Mellan träden finns klipphällar, renlav och lingonris. Gömda tak dyker upp bland hållarna, i olika storlekar men alla för små för att vara hus för människor. På spången syns små fotspår som plötsligt försvinner, som om någon kilat över och sedan hoppat ner till boplatsen. Här och där syns tvättlinor med små klädesplagg på tork. Stora stenbumlingar, som målats som humlor, vilar i lingonriset. Spången vidgar sig till en rund plattform och från den kan man se flera små hus och en liten festplats med en paviljong. Spåda, osynliga röster hörs prata och skratta.

Humlorna: Strax intill ligger ännu en plattform. Mitt på den finns en spak som styr ett surrande ljud, det blir högre eller lägre beroende på hur man håller spaken. På räcket står ett insektshus gjort av en bit björk i vilken hål för humlorna har borrhats. Där finns också en stor kista med uppslaget lock. I kistan växer blommor och i locket finns en skylt som berättar om humlor och deras betydelse i naturen. Under mitt första besök, sommaren 2012, mötte besökarna fen Gull-Fina här och hon berättade då om humlornas betydelse för skogen. Då hängde även ett ovalt bo gjort av ris, som ett slutet fågelbo med en dörr på mitten, från en gren och av Gull-Fina fick besökarna veta att det lilla risboet tillhörde en älva. Gull-Fina själv hade vingar och ett fågelbo till hatt. Sammantaget skapar iscensättningen på de båda plattformarna associationer mellan feer, älvor, småfolk och humlor, bin och fåglar.

Draken: Vandrigen fortsätter längs med spången och efter en stund glesnar träden och något stort som vilar på marken skymtar mellan stammarna. Snart ser man att det är en drake. På avstånd kan den te sig skrämmande för de mindre barnen och när man kommer närmare förstärks detta av ett mullrande ljud, som kommer från draken. Men ännu lite närmare blir det uppenbart att draken sover och att det mullrande ljudet är snarkningar. Den har ett par glasögon på nosen och framför de blottade tänderna ligger stora tandborstar, så att barnen kan hjälpa draken att hålla dem rena medan den ligger försänkt i sömn. Går man runt till andra sidan finns en port in i drakens mage. Därinne göms skatten som draken vakar över.

Här finns för det mesta också någon annan av skogens karaktär som interagerar med besökarna. Under årets sommaräventyr var det en drakforskare, som berättade om draken som en hotad art av vilken det bara fanns ett enda exemplar kvar på jorden. En kort bit från draken finns ett litet hus som ofta fungerar som experimentverkstad där barnen till exempel kan prova på att göra egna såpbubblor, slime eller trolldeg. Under en period fanns även en skylt som berättar att ljudet från draken drivs av förnybar solenergi och vad som skiljer denna från kärnkraft.

Häxan Aska-Etter: Framsidan av häxans grottliknande hus är klätt i torrt ris som spretar åt alla håll. Därinne finns bänkar för besökarna att sitta på medan Aska-Etter spelar upp den scen som för äventyret ytterligare en bit framåt. Hon pratar med barnen om deras uppdrag, men brukar inte vara särskilt villig att hjälpa till. På de svartmålade väggarna hänger gamla skolplanscher och från taket räknestickor. På golvet står en kittel och en mystisk bok ligger uppslagen på arbetsbänken. En höna sitter uppkrupen i en gren och på hyllor står glasflaskor och bägare med färgade vätskor, allt täckt med spindelväv och damm.

Trollen: Från Aska-Etters hus går besökarna till ett större hus med en välvd port, vackert målad med slingrande mönster. Här och där syns blänkande föremål på sidorna om vägen och utanför porten står en öppen kista fylld med skatter. På en skylt står det: "Vänta på

trollen här”. Trollens hus är placerat i ett område med mossbelupna klippor och stenrösen. Träden står nära huset och ger känslan av att vara djupare in i skogen än hos häxan, även om skillnaden i fysiskt avstånd inte är långt.

I trollens sal finns många skumma hörn men det är tillräckligt ljust för att besökarna ska se ett bord dukat med godsaker, som trollen ibland försöker få besökarna att smaka på (en anspelning på sägner med motivet att den som blir bergtagen av trollen aldrig ska smaka på maten som bjuds). På väggarna hänger allmogeföremål och virkade dukar som prydnader. En spinnrock med mossa står i ett hörn och där finns glimmande skatter, som består av julgranskulor, smycken, silvertallrikar och liknande. Renlav, kottar och spindelväv markerar närvaron av natur även inomhus. Salen är stor och det finns bänkar att sitta på för den som vill. Trollen spelar upp en scen för besökarna och pratar med barnen om deras äventyr. De gestaltas med svans, spetsiga öron och svarta linser som förändrar ögonen och förstärker intrycket av en icke-mänsklig varelse. När besöket hos trollen är över föses gruppen ut genom en port i andra ändan av huset. Där ute fortsätter vandringen längs ännu en träspång.

Älvorna: Efter en stund syns skira, vita tyger som hänger från träden och böljar i vinden. När man kommer närmare ser man små vaggor prydda med kronor stå på marken. Flätade kronor står på stenar och på ett ställe ett litet slottsliknande hus på en stubbe. Vänder man sedan huvudet ser man en paviljong, klädd i vita, tunna tyger, skymta mellan träden på andra sidan om spången. Den svänger ditåt och en skylt talar om att besökarna är på väg mot älvorna. I paviljongen hälsas besökarna av älvdrottningen, klädd i lång vit klänning och med slöja över håret. Hon är majestätisk men vänlig mot barnen och hjälper dem, om hon kan, med uppdraget. Ibland har hon även sällskap av näcken.

Vägen bort från älvdrottningen går förbi en tjärn och nära den en öppen plats med grönt gräs. Där kan man se ovala älvhus av ris, av samma sort som det som hängde vid småfolkens plattform. Klara

Älvdrottningen hälsar besökarna i sin paviljong.
Foto: Patric Karlsson.

skratt, nynnande sånger och lockrop av älvor som försöker locka med sig besökarna hörs inifrån träden.

Tomten: Till sist kommer besökarna fram till tomten. Där välkomnas de in i ett hemtrevligt hus möblerat med slitna trä möbler och allmogeföremål som hänger på väggarna och i taket eller står uppställda som prydnader. Hos tomten får barnen berätta om äventyret

Även Tomten använder ibland moderna ting. Foto: Patric Karlsson.

de varit med om och de får bekräftelse på att de har utfört uppdraget och räddat skogen. Tomten som karaktär är i Trolska skogen en symbol för trygghet. Hans funktion i äventyret är att hjälpa barnen att tolka sin upplevelse, ta udden av det som varit skrämmande och sedan varsamt skicka dem tillbaka in i vardagens verklighet igen.

Tomten är väl någonstans det tydligaste, som man vill skall vara en trygghet...någonstans att landa och något evigt sådär. [...] Det är ju det man kan uppleva som kanske det mest ute man kan vara i vår tid. Det där långsamma, eviga, präktiga, ordningsamma, lugna, tysta – som vi nog skulle behöva väldigt mycket mer av just nu. (Intervju med Helena Brusell, projektledare för Trolska skogen, 6/7 2016)

Skiftande stämningar

Stämningen på en plats är inte konstant, den skapas och omskapas med förändringar i den yttre miljön och i samspelet med inre sinestillstånd hos de individer som för ögonblicket befinner sig där. I

sin studie beskriver Ehn och Löfgren hur stämningen på järnvägsstationen skiftar beroende på veckodag, vilken tid på dygnet det är och vilka människor som för tillfället är i rörelse. Tidiga vardagsmorgnar har sin speciella stämning, fylld av förväntan och positiv stress. Den skapas av intryck från den nystädade stationen, dofter av nytvättat hår och deodorant från morgonpendlarna som sveper förbi med snabba steg med smink och slipsknutar i perfekt ordning. Efter morgonrusningen blir rytmen långsammare, enstaka resenärers fotsteg ekar genom hallen. Både känslan och ljudlandskapet på stationen blir annorlunda, för att mot kvällen återigen förändras när trötta pendlare återvänder hemåt (Ehn & Löfgren 2012:69).

Trolska skogen är en helt annan sorts plats än en järnvägsstation, men det finns ändå likheter. Även i Trolska skogen spelar tidpunkten och människornas rörelseritm roll för stämningen. Om det är många besökare under en period blir rytmen en annan än om det är färre. Besökarna skickas iväg i grupper av personalen i entréhuset, ibland i mindre grupper bestående av en familj och vänner och ibland i större grupper där man inte känner varandra. Besökarna går i sin egen takt så grupperna kan skifta i storlek och rytm allt eftersom äventyret fortskrider. I mindre grupper finns mer tid för aktören att prata med besökarna och mer tid för barnen att ställa frågor. I större grupper kan upplevelsen bli mer anonym, känslan blir mer av en teaterupplevelse än ett möte med väsen. Det blir också trängre på de olika platserna, vilket kan göra det svårare att se allt som händer och uppfatta detaljer i miljöerna.

Eftersom stora delar av äventyret utspelar sig utomhus, spelar vädret roll för stämningen. Dofter, ljud och känselintryck skiftar om det regnar eller är soligt. Lukten från träden är olika, solvarma dagar är doften från barrträd mer intensiv medan regnet tar fram doften från våt jord och mossa. Även den kroppsliga upplevelsen blir annorlunda beroende på om solen värmer (eller bränner, utifrån hur individen upplever det) eller regnet svalkar (eller kyler). Varma dagar är det gott om broms som biter, på regniga dagar slipper man bromsar men får blöta kläder.

Vinteräventyren, som spelas i december, har delvis en annan stämning än sommaräventyren, även om platserna och äventyrens uppbygg är densamma. På vintern brinner brasan i flera av husen och i eldstaden utanför entréhuset. Röken från eldarna och den kyliga vinterluften ger en särskild doft, som vinden bär med sig över området. Har det snöat blir ljudlandskapet ett annat, där snön skapar vissa ljud – knarr under fotsulor och dunsar från snö som faller från träden – medan den dämpar andra. Kring uteelden står julkärvar uppställda och i träden hänger röda äpplen som mat till fåglarna. Samspelet mellan dessa föremål – rekvisitan för att använda Ehn och Löfgrens begrepp – dofterna, kylan i luften och besökarnas förväntan inför äventyret skapar redan från början en stämning som anspelar på jul.

Stämning och kontraster i Trolska skogen

Trollkarlen Filijokus hus, alldeles för litet och snett och vint, de lustiga kläderna, skämten och trollerikonsterna gör att upplevelsen här präglas av lekfullhet och humor. Trollkarlen är väldigt förtjust i kaffe, vilket illustreras av kaffekopporna och kaffepannan på bänken utanför, och frågar ofta de som kommer förbi om de vill ha en kopp. Att bjuda på kaffe är en vardagsritual som många känner igen (Sigfridsson 2005) och här byggs en känsla av hemtrevnad och trygghet upp med hjälp av associationen till denna. Kaffet kan i detta sammanhang också ses som en symbol för Filijokus mänsklighet. Hans roll i den övergripande berättelsen om Trolska skogen kan sägas vara gränsvaktens. När besökarna passerat hans hus går de längre in i skogen och samtidigt djupare in i berättelsen.

Detta illustreras också av hur besökarna viker av från grusvägen och följer spången mellan träden till småfolkens och humlornas platser. Träden kommer närmare och dämpar ljuden utifrån. De båda plattformarna känns skyddade, lite undangömda. Dofterna från skogen blir mer påtagliga. Här är stämningen oftast lugn, om inte gruppen av människor är för stor, en stämning som skapas av

känslan av avskildhet och de dämpade ljuden. De små husen och de överdimensionerade humlorna bildar lekfulla kontraster till varandra. Här finns utrymme för besökarnas egna fantasier och berättelser.

På humlornas plattform möter det lekfulla en allvarligare ton. Spaken, som styr det surrande ljudet, är populär hos barnen men under mina fältarbeten ser jag få barn som självmant läser texten om humlor på skylten. Många vuxna gör det dock och en del utrycker bekymmer över bi- och humledöden, andra pratar om vilka blommor de odlar för att locka humlor och bin till sina trädgårdar. Kopplingen mellan insekterna och småfolk, älvor och feer understryker associationen mellan väsen och skogen, där väsen görs till en personifiering av naturen. Här speglas föreställningar om skogen som en levande, kanske rentav besjälad, organism där allt hör samman. I detta kan man se drag av det som religionsvetaren Graham Harvey kallar ny animism där inte bara människor utan också träd, stenar, vattendrag, djur och så vidare ses som personer i motsats till objekt. Och som personer förtjänar de, enligt detta tanke-sätt, samma respekt som en mänsklig person (Harvey 2006:xi–xii). “While it may be important to know whether one is encountering a person or an object, the really significant question for animists of the “new” kind is how persons are to be treated or acted towards” skriver Harvey i förordet till *Animism: Respecting the living world* (2006:xi). Harvey visar vidare på att animistiska tankegångar finns både inom vissa grenar av miljö rörelsen samt inom nypaganistiska och nyandliga rörelser (2006:82–95), vilka i sin tur har influerat en mer allmänt utbredd föreställningsvärld (Hammer 2004:15–16).

Samma kontrast mellan lek och allvar finns hos draken, där syftningen på djur som hotas av utrotning och motsättningen mellan solenergi och kärnkraft påminner om världen utanför och de miljöproblem som finns där. Allvaret ställs mot leken och inbjuder till reflektioner. Men här finns också en annan kontrast: mellan saga och naturvetenskap. Draken, det väsen som kanske starkare än något annat har kommit att symbolisera sagans värld, är en tydlig kontrast till stugan intill, där barnen erbjuds möjlighet att träna ett

naturvetenskapligt tänkande i form av enklare experiment. Samma kontrast finner vi hos häxan Aska-Etter, vars grotliknande bostad är inredd på ett sätt som för tankarna både till folksagornas häxor, skolans värld och vetenskapliga experiment (om än magiska sådana).

I trollsalen är sagan åter i centrum. Stämningen präglas av trollens ickemänskliga utseende och den dunkla ljussättningen, där festbordet, glittrande skatter och gamla föremål samsas med inslag från skogen. De sistnämnda har tagits ur sitt ursprungliga sammanhang och tjänar i Trolska skogen som rekvisita för att skapa illusionen av att befinna sig på en annan plats och i en annan tid – en diffus sago-tid eller kanske det som Bachtin kallar äventyrstid (1988:26). Träden står nära huset och de stora, mossbelupna klippblocken intill det för tankarna till John Bauers välkända trollillustrationer, vilket förstärker både sagostämningen och närheten till skogen.

Hos älvorna finns denna stämning kvar, och knyts ännu närmare naturen. Älvornas hemvist är tydligt placerad i skogen, både med vaggorna som står under bar himmel och de ovala rishusen som påminner om slutna fågelbon. De skira, vita tygerna som hänger från träden och ramar in älvdrottningens paviljong samt drottningens vita klänning och slöja för tankarna till romantikens konstnärliga framställningar av älvor men också till hur älvdrottningen Galadriel gestaltas i Peter Jacksons filmatisering av *Härskarringen*.

Väsenas platser tycks medvetet valda för att naturen ska hjälpa till att forma stämningen som förknippas med olika väsen, utifrån en föreställningsvärld där folktro och populärkultur möts. ”Också i fantasyn finns enorma vidder där moraliska och känslomässiga variationer avspeglar sig i landskapet. De onda bor i mörka berg. Alverna hör hemma i ljusa skogar och slätter” resonerar Lotten Gustafsson om miljöerna i olika former av sagor (2002:213).

Hos tomten finns också stämningen av en mer sagolik tid men inramningen är en annan. Husets utformning och dess interiör av pinnstolar, kökssoffa, trasmattor och ett överflöd av allmogeföremål andas tydlig inspiration av förra sekelskiftet; ett förr som ofta

utmålas som en tid fri från den stress och jäktade livsstil som många förknippar med nutiden. Detta speglas också i Helena Brusells citat om tomtens karaktär; en figur som står för trygghet, lugn och långsamhet, vilka är egenskaper som hon ser som en bristvara idag.

Berättelser i det tysta

Under ytan av den lekfulla upplevelsen i Trolska skogen, med stämningssydda äventyr, humor och teater, finns tysta berättelser som kan ses som kommentarer på samtidens samhälle. Dessa berättelser kommer till uttryck genom Trolska skogens stämningar, både de medvetet skapade och de som uppstår i samspelet mellan platsen, årstider, väder samt i interaktionen mellan aktörer och besökare. Naturen, framför allt skogen, personifieras genom folktrons väsen och anspelar på föreställningar om naturen som besjälad. Kopplingen till naturen förstärks också genom rekvisitan i de olika miljöerna. Denna används även för att skapa stämningar vilka berättar om en imaginär sagotid som smälter samman med ett odefinierat förr i tiden, då livet antas ha varit lugnare och mindre stressfyllt. De tysta berättelserna om naturen och det förgångna speglar också tankar om att människor förr levde mer i samklang med naturen och var mer lyhörd för den, vilket kan ses som en indirekt kritik på dagens samhälle.

Gestaltningen av småfolket, trollen och älvorna och deras placering i miljön är inspirerade av föreställningar med rötter både i bondesamhällets folketro och dagens populärkultur. De speglar tanken på skogen, inte bara Trolska skogen utan skogar i allmänhet, som platser fyllda med mystik och magi. Samtidigt påminns besökarna om världen utanför genom anspelningar på miljö- och klimathot som framträder i kontrasten mellan lekfullhet och allvar. Men i en annan kontrast, den mellan saga och vetenskap, finns också ett outtalat hopp om att det genom sökandet efter ny kunskap ska gå att lösa de problem som världen står inför. Tysta berättelser om viktiga saker pågår sålunda strax under lekfullhetens yta.¹

Noter

1 Tack till Donnerska institutet och Gunvor och Josef Anérs stiftelse, vars stipendier gjort denna artikel möjlig.

Käll- och litteraturförteckning

Webbmaterial

Citat 1 från Trolska skogens facebook sida: <https://www.facebook.com/TrolskaSkogen/> (15.12.2017).

Citat 1 från Trolska skogens hemsida: <http://www.trolskaskogen.se/om-trolska-skogen/om-trolska-skogen/> (20.03.2018).

Citat 2 från Trolska skogens hemsida: <http://www.trolskaskogen.se/om-trolska-skogen/om-trolska-skogen/> (20.03.2018).

Övrigt

Intervju med Helena Brusell, projektledare för Trolska skogen 06.07.2016 (ännu inte arkiverad).

Litteratur

Ahmed, Sara 2004. *The cultural politics of emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Aronsson, Peter 2004. *Historiebruk. Att använda det förflutna*. Lund: Studentlitteratur.

Bachtin, Michail 1988. *Det dialogiska ordet*. I översättning av Johan Öberg. Gråbo: Anthropos.

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 2012. *Kulturanalytiska verktyg*. Malmö: Gleerup.

Gavin, Jack & Phipps, Alison 2005. *Tourism and intercultural exchange: why tourism matters*. Buffalo: Channel View Publications.

Gustafsson, Lotten 2002. *Den förtrollade zonen. Lekar med tid, rum och identitet under medeltidsveckan på Gotland*. Nora: Nya Doxa.

Hanefors, Monica & Mossberg, Lena 2007. *Turisten i upplevelseindustrin*. Lund: Studentlitteratur.

- Hammer, Olav 2004. *På spaning efter helheten: New Age, en ny folktro?* Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Jonsson, Leif 2010. *Astrid Lindgrens världar i Vimmerby. En studie om kulturarv och samhällsutveckling.* Falun: Nordic Academic Press.
- Klintberg, Bengt af, 1996. Folksägner och turism. *Muntligt berättande i Norden.* Red. Bengt Göran Söderlind. Stockholm: Carlsson i samarbete med Berättarnätet i Kronoberg.
- Löfgren, Orvar 1990. *Längtan till landet annorlunda. Längtan till landet Annorlunda: om turism i historia och nutid.* Stockholm: Gidlund i samarbete med Sveriges turistråd..
- Mossberg, Lena 2015. *Att skapa upplevelser: från OK till WOW!* Lund: Studentlitteratur.
- Pine, Joseph B. & Gilmore, James 2011. *The experience economy.* Boston Mass.: Harvard Business Review Press.
- Sigfridsson, Ingegerd 2005. *Självlklara drycker?: kaffe och alkohol i social samvaro.* Göteborg: Arkipelag.
- Sjöholm, Carina 2011. *Litterära resor: turism i spåren efter böcker, filmer och författare.* Göteborg: Makadam.